

ÂŞIK NESİB'İN ŞİİRLERİNDE TÜRKİYE VE TÜRKÇÜLÜK

Naile ASKER*

Özet

Ağbaba - Çıldır âşık muhitinin tanınmış üstadı Âşık Nesib (1870-1944) Türkçü, yüksek ulusal bilince sahip bir milliyetçidir. O, bu toprakların gerçek sahibi olan yerel halka karşı sinisi Sovyet niyetinin iç yüzünü gösteren şiirler yazmış, Bolşevik - Taşnak siyasetini keskin şekilde eleştirmiş ve kınamıştır. Zamanında Osmanlı'ya bağlı tek bölge olmuş bu toprakların parçalanması, Müslüman - Türk nüfusun göçe zorlanması, mezalimler, talanlar bu miliyetçi şairin dikkatinden kaçmamıştır. Onun şiirleri Türkiye hasretiyle ve Sovyet rejimine isyan ruhuyla dolu olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Âşık Nesib, Ağbaba- Çıldır Âşık Muhiti, Türkçülük, Türkiye, Şiir.

TURKEY AND TURKISHNESS IN ASHIG NASIB'S CREATURE

Abstract

Ashug Nasib (1870-1944) was one of prominent Akbaba-Childir ashugs, who loved Turkish language with high national consciousness. He had written verses in which he criticized bolshevism and dashnaks who had cunning ideas against the population of this country. Being a national poet he couldn't keep silence when he became a witness of the population of his country being exposed to danger, massive bloody battles and robbery. His verses were full of hatred against Soviet regime.

Key Words: Ashug Nasib, Akbaba- Childir Ashug Environment, Turkishness, Turkey.

XIX. yüzyıl sonu, XX.yüzyıl başlarında yaşamış Azerbaycan âşık edebiyatı hazinesine ölmez eserler vermiş, Türkiye ve Türk sevdalısı Âşık Nesib, Ağbaba - Çıldır âşık muhitinin usta temsilcilerindendir. Âşık Nesib, Azerbaycan ve Doğu Anadolu âşık mekteplerini sanat gelenekleri, saz-söz ve makam tarzıyla birleştiren son Azerbaycan âşığıdır. Yaklaşık 60 yıl Anadolu-Azerbaycan âşık sanatının gelişmesi namına yorulmadan çalışmış, Ağbaba-Çıldır âşık muhitinin zenginleşmesine ve tarakki etmesine çok önemli katkılarda bulunan Âşık Nesib'in işlediği konular çeşitli ve çok renklidir. Her şeyden önce ulusal soy köküne bağlı olan âşığın dokunduğu konular kaynağını gerçek hayattan almaktadır. Âşığın, merkezini Türkçülük mefkûresinin oluşturduğu vatani vâf eden şiirlerini kendi içinde üç esas konuya göre ayırmak mümkündür: 1. Türkçülükle ilgili şiirleri, 2. Ermenilerin iç yüzünü açan şiirleri, 3. Sovyet siyasetini eleştiren şiirleri. Bu yazıda onun Türkiye ve Türkçülük konusundaki şiirlerinden söz açacağız.

XVI. yüzyıldan bu yana en canlı edebi-âşık muhitlerinden biri olmuş, maalesef bugün yaşamayan Ağbaba-Çıldır âşık muhitinin sanat tarihi, kendine has özellikleri Azerbaycan'da çok az öğrenilmiş, Türkiye'de de yeteri kadar araştırılmamıştır. Türkiye'de basılmış bazı ansiklopedik yayınlarda ve araştırmalarda (Kabaklı, 2002: 879-880) Ağbaba-Çıldır muhitinin Çıldır kısmında yaşamış âşıklar hakkında az da olsa bilgi verilmiştir. Yüzyıllar boyu Osmanlı devletinin sınırları dahilinde mevcut olmuş bu Doğu Anadolu topraklarının 1878 yılında çarlık Rusyası tarafından işgali ve 40 yıllık esaret yılları buranın gözlerden uzak kalmasına neden olmuştur. 1920 yılında ise bu bölgenin Ağbaba kısmı Sovyetler Birliği'nin sınırları içerisinde kalmış ve bu süreci daha da

* Doç. Dr., AMEA Folklor Enstitüsü, Bakü / AZERBAIJAN, el-mek: qaracantali@live.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0000-0002-4723-1135>

hızlandırmıştır. SSCB ile Türkiye'nin ayrı-ayrı siyasi, ideoloji ve askeri bloklarda olması, sosyal-kültürel ilişkilerdeki gerginlik bölgenin tamamen dikkatten uzakta kalması ile sonuçlanmıştır.

Bilgi için söylemek gerekir ki, Güneybatı Kafkasya'nın bir kısmı olan Ağbaba-Çıldır bölgesi şimdiki Ermenistan, Türkiye sınırındadır. Güneybatıdan Kars, kuzeyden Ahıska-Ahılkelek, güneyden Gümrü, doğudan Borçalı ile çevrelenmiştir. İstanbul'da yayınlanan *Yeni Gün* Gazetesinde basılmış "Cenubi-Garbi Kafkasya Türkleri" makalesinde bölge şöyle anlatılmaktadır: "XVI-XIX. yüzyıllarda Osmanlı devleti idaresinde olan güneybatı Kafkasya mekân olarak yaklaşık Kars, Ardahan, Çıldır, Ağbaba, Ahıska, Ahılkelek'in batı kısmı, Şöreyel, Eçmiadzin ve onun güney batı kısmı, İrevan'ın güneyi, Kağızman ve Oltu sancak ve kazalarından oluşan coğrafi bir bölgedir." (Cenubi-Garbi Kafkasya Türkleri, 1919: 257, 263).

XIX. yüzyıl sonu, XX. yüzyıl başlarında yaşamış, üretmiş ve Pir Sultan Abdal'dan (XVI. yüzyıl) başlayarak Âşık Şenlik'e (1853-1912) kadar mühitin bütün saz-söz ustalarının sanatını derinden öğrenmiş olan Âşık Nesib, Türkçülüğe ve Türk'ün büyüklüğüne tüm varlığı ile bağlıydı. Dönemin toplumsal politik gerginlikleri; sınırların yeniden çizilmesi, Ermeni çeteleri ile gelen ve sonra Sovyet egemenliği ile devam eden Ermeni zulmü yerel nüfusun, yani Türklerin kendi topraklarından, vatanlarından başka ülkelere göçe zorlanması, ağır geçim şartları vs. meseleler onun sanatının genel konusu olmuştur.

Nüfusunun hemen hemen hepsinin Türklerden oluştuğu bölgede dünyaya gözünü açan sanatkar, tüm varlığı ile Türkçü, yüksek millî bilince sahip milliyetçidir. Yaşadığı coğrafyada ve tüm Doğu Anadolu-Batı Kafkasya'da cereyan eden kanlı olaylarla, Müslüman ahalinin katliamı ile izlenen askeri operasyonların, kanlı çekişmelerin, siyasi oyunların perde arkasını ve amacını şiirlerinde çok güzel anlamaktadır. Âşık Nesib, bu mücadelenin sırf dinî-ulusal karakter taşıdığını, emperyalizmin Türkiye'yi parçalamak, bu coğrafyanın siyasi kimliğini ve etnik içeriğini değiştirmek, yerel ahaliyi kırıp sürmek, etnik temizlik yolu ile burada oyuncak Ermeni devleti kurmak olduğunu bilmektedir.

I. Cihan Harbi zamanı Rusların Anadolu ve Kafkasya'da döktüğü kanlar, dış güçlerin elinde oyuncak olan fırsatçı Ermenilerin sinsi ve hain planları Âşık Nesib tarafından da bilinmektedir.

Âşık Nesib Türklüğü ile iftihar etmiş, bütün hayatı boyu Türkçülüğü büyük aşkla terannüm etmiştir. Genelde Ağbaba-Çıldır âşık muhiti şiirinde Türkçülük ülküsünün, milliyetçilik ruhunun ön planda olması bu bölgenin belalı tarihi ve gen hafızası ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bunları hatırlamak gerekiyor ki, Ağbaba-Çıldır âşık muhiti'nin görkemli ustalarından biri olan Âşık Şenlik'in ve onun mektebinin devamcılarının birçoğunun sanatında vatan aşkı, Türklük mefküresi sonsuz iftiharla ele alınır.

Ruslar, harp ilan etmeden 24 Nisan 1877'de bir taraftan Arpaçay'ı geçerek Kars'a, öbür taraftan Ardahan'a yürüdüğü zaman bu işgale karşı Kars Gönüllü Atlıları Birliği savunmada birlikte hareket etmiştir. Dillerinde Âşık Nesib'in üstadı Âşık Şenlik'in yazıp cepheden cepheye, köyden köye dağıttığı kahramanlık destanı vardır:

Ehli İslam olan eşitsin bilsin,

Can sağ iken yurd vermeniz düşmana.

İsterse Uruset neki var gelsin,

Can sağ iken yurd vermeniz düşmana (Kırzioğlu, 1958: 21)

Genelde bu bölgenin baştacı, Türklüğün sembolü, yenilmez kalası sayılan Kars'ın kahramanlık destanı Anadolu âşıkları tarafından defalarca dile getirilmiştir. Kars'ın düşman işgalinden kurtulması sebebiyle bu bölgenin evladı olan üstad Bardızlı Nihani sazı eline alıp Koroğlu edasıyla şöyle söyler:

Bakman aduların hayu-vayına,

Geden razı geldi kendi payına.
Şimdilik daş diktik Arpaçayına,
Oradan ordumuz bu yana döndü.

Dü-Cahan Dostuna fedadır özüm,
Bastığımız yerlere sürüne yüzüm,
Vatan hep bizimdir, çıkar bu sözüm,

Hamd olsun veziyet sağ yana döndü (Kars Kurtuluş Destanı, 1949)

Bu bakımdan Âşık Nesib'in şiirlerinde Türkçülüğün vafına bu kadar çok yer vermesi tamamiyle doğaldır. Fakat, Sovyetler Birliği kurulduktan sonra edebiyatın tüm alanlarında olduğu gibi âşık sanatında da olaylara sınıf mücadelesi açısından bakmak ve yerli yersiz “Sosyalizm kuruculuğu alanında kazanılmış emsalsiz kazanımları, halkların dostluğunu, kolhozun ışıklı “İliç” lambaları” vafedilmek istenmiştir. “Geçen asrın 30. yıllarının ikinci yarısında ulusal düşüncede âşığın deformasyon süreci başladı... Âşık ifacılık enstitüsü kendi soy kökünden sızıp gelen Türkçülük, İslamçılık, beraberlik ve özgürlük değerlerini kitlelerin bilincine aktarmak, millî beni şekillendirmek olanaklarını durdurdu, Sosyalist hayatının bazı göze çarpan başarılarını vafetmeye başladı” (Nebiyev, 2006: 39). Âşık Nesib sanatında değil millî düşüncede deformasyon başlar, bunun tamamen aksine mücadele ve millî değerlere sadıklık ruhu daha da artar. Âşık Nesib, Sovyet yönetimini vafeden tek bir mısra yazmaz, tam tersine Sovyet kuruluşunu, onun yürüttüğü siyaseti keskin bir eleştiri ateşine tutar.

“Milli-estetik hafızanın, Türkçülük mefkûresinin şiirselliği ile Sovyet Devletinin Azerbaycan Türklerine karşı yürüttüğü ikiyüzlü siyasetin, kötü devranın eleştirisinin entegrasyonu Âşık Nesib şiirinin ayrıca bir kolunu oluşturuyordu. Bu şekil sosyal motifli şiirlerinde âşığın nefreti açık-âşıkâr tuğyan ediyor, dert-keder nefret ve sinirle birleşerek hakkı ayaklar altına atanların ifşasına dönüşüyordu” (Ağbaba, 2008: 23).

Âşık Nesib; “Gidelim”, “Görünür” ve “İndi” şiirlerinde Sovyet yönetimini keskin şekilde eleştirmiştir. O, yeni kuruluştta bir tane bile olsa olumlu taraf bulamamış, onun halka “kırmızı” yalan sattığını, sınıf mücadelesi adı altında mertleri mahvettiğini, namerdi başa çıkardığını, Ağbaba'nın Türk ahalisine divan tutduğunu göstermiş, bunu şiirinde kendi ifadesi ile “süslemiştir”:

Merdlerin yerinde kalana bir bah,
Ay evi dağılan, talana bir bah,
Sovyette kırmızı yalana bir bah,
Deyer terifini, bezerem indi (Aşık Nesib, 2004: 25)

Âşık Nesib, aynı zamanda Türk dilinin korunması için de eşsiz hizmetler vermiştir. Zamanında ahalisinin tamamının Türklerden oluştuğu Ağbaba'nın bazı köylerine sonradan, Sovyet döneminde Ermenilerin dolması, düşmanların dilinin burada resmi dil olmak kabul edilmesi onu çok rahatsız etmiştir:

Nesib menem, Türk sözüne
Hesret galib gulağım (Aşık Nesib, 2004: 44)

Ancak Âşık Nesib, başka bir şiirinde canının, yani ruhunun Türk'ün gayreti, sevgisi, gururu ile dolu olduğunu bildirir:

Gözlerimde zülmet olur,

Ürekte gözümün nuru,
Canımda Türkün geyreti
Sözlerimde vügar, gurur (Aşık Nesib, 2004: 47)

Âşık Nesib, hiç bir zaman kendi Türklüğünü inkar etmemiş, hatta bütün Kafkaslarda ve özellikle Ağbaba bölgesinde 30. yıllar represyonunun kol gezdiği, Türk sözünün yasak olduğu zamanlarda bile Türk olması ile iftihar etmiştir:

Canım gurban olsun Türkün adına,
Ata -babasına, hem evladına (Aşık Nesib, 2004: 21)

diyen Âşık Nesib, Türklüğünden asla vazgeçmeyeceğini beyan etmiş ve ömrünün sonuna kadar bu yeminine sadık kalmıştır. Sovyet Devleti kurulduktan sonra ikiye bölünmüş vatanın derdi, ağır ellerin yerinden oynayıp göçe maruz kalması, köylerin boşalması gibi tarihî hadiseler halkını seven bir vatandaş gibi onu rahatsız etmiş, her zaman sazı, sözü ile halkına destek olmuştur:

Âşık Nesib çarhın döndü,
Deli oldu ağıllı.
Gerçekler yoha çıhdı,
Günün geçir nağıllı*.
Elim düşdü bir belaya,
Neçe gızlı-oğullu,
Alçaklara bir tohunan,
Ne bir deyen olmadı (Aşık Nesib, 2004: 43)

1937 yılında Sovyet-Türkiye sınırlarının tamamen kapatılması, Ağbaba-Çıldır yolunun dikenli telle çevrilmesi, her türlü ilişkinin kopması ve vatanın kesin olarak bölünmesi Âşık Nesib'e ağır darbe olmuş, yüreğinde derin yaralar açmıştır:

Türk sözüne hesret galan bendeyem,
Bu terefdən o terefe yolum yoh,
Yana-yana yaşayırım belece,
Bu pis gündən birce ucuz ölüm yoh

Garatikan çekilibdi araya,
El bölünüb kimse yetmez haraya.
Melhem hanı ürekdeki yaraya,
Nesib deyer: tagetim yoh, halım yoh (Aşık Nesib, 2004: 29-30)

Sınırın bu yakasında kalan Ağbaba'da durumun son derece ağır olmasından, Rus-Ermeni yönetiminden şikâyetçi olan âşık bunun nedenini "zalim Sovyetin gelmesinde" görmüştür*.

Yandım, yandım ataşlara, odlara

* nağıl: masal

* O, âşık şiirinde kabul edilmiş genel terimle Osmanlı devletini Alosman adlandırmaktaydı.

Deli gönül, Alosmana gedelim.
 Üzüm gülmür zalım sovet geleli,
 Garsa teref din-imana gedelim.

Ağbaba'da hagg itibdir, dumandır,
 Meni boğur bu ayrılık, amandır,
 Şura gelib burda beter zamandır,
 Türkün doğma yeri Gars'a gedelim (Aşık Nesib, 2004: 37)

Türklüğün sembolü bildikleri Kars'a gidemeyen âşık, orayı yine de kendi timsalinde bu tarafta kalmış el-obasına ümit yeri olarak sunmuştur. Ancak bu arzu öylece arzu olarak kalmış, zavallı Âşık Nesib ömrü boyu bu hasretle yaşamış, bir daha Kars'a gidememiştir. Sovyet yönetiminin insanlığa zıt Türk düşmanlığı siyasetinden dolayı Âşık Nesib'in bu arzusu gerçekleşmemiştir. Çünkü:

Yol bağlıdı, gol bağlıdı, dilim lal,
 Bu sovetde alçaglara yoh zaval,
 Nece sığır yere göye ah-vebal,
 Gan gusurug, bizde bele bere var.

Türk deyenin dil-dilçeyin keserler,
 Hagg deyeni boğazından asarlar,
 Er olanı düz Sibire* basarlar,
 Gören harda bele divan-dere var? (Aşık Nesib, 2004: 22)

Veya:
 Gohum-gardaş o terefde,
 Kimden heber alım, Allah?
 Üreyimden ganlar ahır,
 Hoş heyala dalım, Allah?
 Paralanıb elim benim,
 Yarı burda, yarı orda.
 Zeher olub çörek-aşım,
 Bilmem ölüm, galım, Allah? (Aşık Nesib, 2004: 41)

Âşığın şiirlerinde sınırın öteki yakasında kalan Kars, Çıldır, Kağızman, Canbaz, Göle, Muş, Soskert vb. yer adlarının sık sık ismi geçmektedir. Bununla da o, bu bölgelere ne kadar yakın olduğunu, buraları karış-karış gezip toylar-düğünler geçirdiğini bildirmektedir. "Maşallah" muhammesinde Âşık Nesib bir düğünde karşılaştığı el güzelini vasf ederken bu bölgenin haritasını gözler önüne sererek, güzelle beraber aynı zamanda vatani vafeder:

Gözellikde tayı yohdur,

* Sibir: Sibirya

Şöhreti düşüb her yana,
 Yayılıbdı Ağbaba'ya,
 Bütün Gars'a, Kağızman'a,
 Özü gözel, hanım-hatın,
 Yaraşır meclise-hona,
 Ele bil yaşılbaş sona
 Çıhibdı gölden, maşallah (Aşığ Nesib, 2004: 144)

Âşık Nesib'in doğayla ilgili yazdığı "aksetmişyir. Sınırın ötesinde, Çıldır tarafında, yüksek dağların koynundaki bu soğuk ve sefalı yaylak bir zamanlar âşığın, hem de Ağbaba ellerinin yaylası olmuştur. Sınır kapatıldıktan sonra Kars, Çıldır gibi Canbaz da Âşık Nesib için el ulaşmaz, ses gitmez bir mekân olmuş, uzak ve hazin bir hatıraya dönmüştür:

Düşmüsen yadıma nece *,
 Canım, Canbaz yaylası.
 İnsafdı mı ferağında
 Yanım, Canbaz yaylası.
 Gözlerimden yaş tökülür
 Keçenleri andığca,
 Derd içinde seni nece
 Anım, Canbaz yaylası (Aşığ Nesib, 2004: 43)

Bu şiirde Âşık Nesib derdinin büyüklüğünden ve ağırlığından, feleğin -aslında-Bolşeviklerin zulmünden şikâyet etmekte, şan şöhretinin elinden gittiğini, bu yanda "köpeklerin" yağ bal içinde beslendiğini, hanların, ağaların, beylerin mahvedildiğini yana yana tasvir etmektedir:

Nesib menem, Türk sözüne
 Hesret galib gulağım.
 Gan ağlayan kor gözlerim
 Menim bir cüt bulağım.
 Yağla, balla dopdoludu
 Köpeklerin yalağı.
 Yoh olubdur beyim, ağam,
 Hanım, Canbaz yaylası (Aşığ Nesib, 2004: 44)

Fiziki anlamda karanlıkta ömür süren Âşık Nesib'in hayatının son 24 yılı Sovyet döneminde meşakkat, manevi azap ve zillet içinde geçmiştir. Şiirlerinden görünüyor ki, halkın aksakalı olmuş, bu süre içinde her zaman halkın derdine üzülmüş, sazıyla, sözüyle halkına ruh vermiş, destek olmuş, hayat ve sanat ideallerinden asla vazgeçmememiştir. Âşık Nesib'in vatan doğasını vasf eden başka bir şiiri de şöyledir:

Çoban asta-asta keçir tüteye,
 Arılar daşıyır şire peteye,

* nece: nasıl

Halı sepilibdi çöle-tepeye,
Bulag ayağının teresi güzel.

Bu yan Ağbaba'dı, o yan Çıldır- Gars,
Nesib, sözlerine yahşı gulag as*,
Gözlerim ağlardı, üreyimde yas,
Serhedin dağları, deresi güzel (Aşığ Nesib, 2004: 35)

İnce bir dille kaleme aldığı bu koşmanın son bendinde Âşık Nesib onu rahat bırakmayan vatan hasretini de dile getirmiştir. O zamanında tek bir mahal olmuş Ağbaba ile Çıldır'ı birbirinden ayırmağa kıymamış, ağlar gözlerle, yaşlı yürekle o tarafta kalmış Çıldır'ın, Kars'ın da tabiatını vâsif etmiştir.

“Aşığ Nesib'in yaşayıp yarattığı dönemin içtimai-siyasi gerginlikleri, özellikle Ermeni mezalimi, talanlar, Sovyet Hükümetinin kurulması ile gelen Ermeni göçleri, yerli Türk ahalinin başka ülkelere göç etmeye mecbur kalması vs. o dönem sanatkârının sanatında derin izler bırakmıştır. Âşığın sanatında mevcut kuruluşun eleştirisi esas yer tutmuştur. O, hiç bir zaman Lenin'e, partiye övgüde bulunmamış, aksine, halkın geçiminin zorlaşmasının, durumun ağırlaşmasının sebebini Sovyet Hükümetinin şovenist siyasetinin neticesi olduğunu bildirmiştir.” (Asker 2016: 54):

Şura gelib derd yetirib bizlere,
Kor taleye, gara bexte ne deyim?!
Müselmanın pejmürdedir ehvalı,
Gan gusurug laxta-laxta, ne deyim?! (Aşığ Nesib, 2004: 35)

Ağbaba elleri Kars'a göç ettiğinde Âşık Nesib, sanatkâr dostu Çorlu Mehmed ve Şair Yunus'la birlikte göç edenleri yolcu ederken “Ağbaba Zinharısı” makamında;

Dayan beyim, dayan ağam, dayan, dur,
Bu dağlara, derelere bakıp get!

mısrası ile başlayan koşmasını okuyarak herkesi hüngür hüngür ağlatmıştır. Ayrılık ve veda zamanı burada okunan şiirler içinde “Bu dağ, bu daş düşmeyecek yadına?”, “Bulaklar bulandı, geldi bulanık ” gibi mısralarla vatan hasreti, yurt sevgisi dile getirilmiş, gidenler de, kalanlar da Ağbaba dağlarına bakarak acı gözyaşları dökmüşlerdir.

Sonuç olarak belirtmemiz gerek ki, Âşık Nesib gerçek bir sanatkâr gibi her zaman ve her şartta halkının yanında olmuş, Sovyet yönetiminin halka, özellikle Türk'e zıt mahiyetini şiirlerinde açıp göstermiştir. Âşık Nesib Sovyet Devletine yaranmak istememiş, Türklük ve Türkçülük konularında asla prensiplerinden taviz vermemiş, sözünü söylemekten, tarafını belli etmekten sakınmamıştır. Türkiye hasretini açıkça dile getirmiş olması onun ömrünün son yıllarını ev tutsağı olarak yaşamasına neden olmuştur. Ama o yine de devletin ne maddi ne manevi desteğini kabul etmemiş, yoksulluk içerisinde yaşamıştır. Âşık Nesib'in hayatına ve sanatına gelince, onun Sovyet düzenine karşı olumsuz, hatta düşmanca tavrı yüzünden eserlerinin neşri söyle dursun, şifahi olarak okunmasına dahi izin verilmemiştir. Bundan dolayı da bazı istisnalar dışında Âşık Nesib hakkında çok az yazılmış, şiirleri derlenmemiş, sanatı ayrıca tetkik edilmemiş, araştırılmamıştır (Asker, 2009: 10).

* gulag as: dinle

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Sovyet Devleti'nin en katı döneminde yaşamış olan Âşık Nesib, Azerbaycan âşıkları içerisinde ilk muhaliflerden biri, belki de birincisidir. Onun tüm sanatı buna delalet etmektedir.

Kaynakça

- AĞBABA, A., (2008). *Aşık Nesibin Senet Dünyası*. Bakı: Elm.
- ASKER, N., (2009). Ünlü Azeri Âşık Kör Nesip. *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İzmir, C. IX, S. 1, s. 9-15.
- ASKER, N., (2016). Ağbaba-Çıldır Aşık Mühiti Ustadları. *Dede Elesgerin Beynelxalg Aşık Festivalinin Bülten Kitabı*, 18 dekabr 2016-cı il, Tehran, S. 47-57.
- Aşık Nesib*. (2004). Bakı: Seda.
- Cenubi-Garbi Kafkasya Türkleri. *Yeni Gün Gazetesi*, 3.12.1919, 257 ve 9.12.1919, 263.
- KABAKLI, A., (2002). *Türk Edebiyatı II*. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kars Kurtuluş Destanı. (1949). *Kars Gazetesi*, 8 Ocak.
- KIRZIOĞLU, M. F., (1958). *Edebiyatımızda Kars II*. İstanbul.
- NEBIYEV, A., (2006). *Azerbaycan Halg Edebiyatı. II hisse*. Bakı: Elm.